

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1890, kl. 6 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om tillägg till § 15 i gällande folkskolestadga.

Uti en inom Andra Kammarerna väckt motion, n:o 55, har herr A. Svensson i Bossgården föreslagit, att »Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att till mom. 2 af 15 § i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket, gifven Stockholms slott den 20 januari 1882, måtte göras följande tillägg: så vida ej skolråd och församlingar i samråd med inspektören finna det fördelaktigare att anordna undervisningen som förmiddagsläsning, i hvilket fall skolarbetet ej må utsträckas i småskola öfver 4 och i folkskola öfver 5 timmar dagligen, samt, med iakttagande i öfrigt af föreskrifna kortare afbrott mellan två på hvarandra följande lärotimmar, en ledighet af minst 20 minuter må lemnas efter de 2 eller 3 första lärotimmarne.»

Till stöd för detta förslag har motionären anført en omfattande motivering, hvarur utskottet anser sig böra i största korthet angifva följande hufvudpunkter, under hänvisande till motionen i öfrigt.

Enligt motionärens förmening vinner den åsigten allt större utbredning, att undervisningens ordnande i folkskolan såsom förmiddagsläsning är att föredraga framför den hittills sedvanliga anordningen, som är förenad med åtskilliga olägenheter, deribland särskildt angifvas:

att skolgången blifver oordentlig, oftast till följd af föräldrarnes behof af barnens biträde i hemmet;

att dåsighet och förströddhet, enligt många lärares vittnesbörd, visar sig hos barnen under de på förmiddagsledigheten följande timmarne, hvilken omständighet förtjenar beaktande, då den synes utgöra en vederläggning af påståendet, att förmiddagsläsningen skall vara i hygieniskt afseende skadligare än den sedvanliga fördelningen af läsetimmarne;

att klagomålen öfver att folkskolan gör barnen odugliga för det praktiska lifvet samt hindrar deras vistelse i hemmet och öfning i arbete har sin grund i den häfdvunna anordningen af den dagliga lästiden, som i allmänhet tvingar barnen att dela sin tid mellan skolbänken och gatan eller landsvägen, hvarigenom största möjlighet öppnas till att de från undervisningen lediga timmarne skola komma att användas till lek eller dagdrifveri, hvilket efter hand i betänklig grad verkar slappande på hemmets och skolans band.

Förmiddagsläsningen åter skulle, enligt motionärens åsigt, föranleda å ena sidan barnen att utan dröjsmål från skolan begifva sig hem, och å andra sidan föräldrarne att mera taga sig an barnen och bära en dryg del af ansvaret för deras uppfostran. Erfarenheten uppgifves äfven ådagalägga att förmiddagsläsningen, om den lämpligt anordnas, äfven i hygieniskt afseende är fördelaktigare än för- och eftermiddagsläsningen, hvarom barnens hela skick och utseende burit vittnesbörd, der båda anordningarna praktiserats.

Andra Kammarens första tillfälliga utskott har i anledning af motionen anfört:

»Under förlidet års riksdag väcktes af samma motionär förslag i enahanda rigtning. I anledning af denna motion anförde utskottet, att om ock någon förändring af nu gällande bestämmelse, angående uppehåll mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar, i allmänhet icke kunde anses vara af behovet påkallad, torde dock orter finnas, der en anordning af undervisningen i den rigtning, motionären antydt, kunde vara mer ändamålsenlig än den nu lagstadgade. De skäl, motionären derfor anfört, syntes också utskottet beaktansvärda. Med ett lämpligt afpassande af läroämnena samt iakttagande af det stadgade afbrottet mellan hvarje lärotimme, torde den af motionären omförmälda ordningen för undervisningen icke medföra fara för barnens öfveranstängning. Derest läsningen fortginge utan det nämnda längre afbrottet, skulle äfven barnen på landet icke behöfva att under vintermånaderna vid gång mellan skolan och hemmet i mörkret tillryggalägga den ofta långa vägen. Äfvenledes blefve barnen med en dylik läsordning i tillfälle att under eftermiddagen bispringa med förefallande göromål i hemmen. Då sålunda åtskilliga fördelar kunde vara förenade med en på ifrågakvarande sätt anordnad undervisningstid, men nu gällande stadganden, hvilka lemnade bestämd föreskrift om minst en timmes uppehåll mellan förmiddagens (d. v. s. tiden till klockan 12 på dagen) och eftermiddagens lärotimmar, lade hinder

i vägen för en sådan anordning, ansåg utskottet lämpligt, att en dylik berättigad anordning af undervisningstiden kunde införas utan att, såsom nu måste ske, framställning derom hos Kongl. Maj:t i hvarje fall behöfde göras.

Motionen, af utskottet sålunda tillstyrkt, lyckades ock vinna Andra Kammarens bifall, hvarefter den i grundlagsenlig ordning af Första Kammaren hänvisades till denna kammares första tillfälliga utskott, som i sak anslöt sig till den mening, som Andra Kammaren omfattat, men i formelt hänseende anmärkte uti det ifrågavarande skrifvelseförslaget en oegentlighet, som utskottet ansåg påkalla rättelse, derest icke den begärda ändringen i 15 § af gällande folkskolestadga skulle komma i strid med 10 § i samma stadga. Härmed åsyftades, att den föreslagna bestämmelsen rörande den dagliga undervisningstidens fördelning skulle intagas i skolans reglemente efter att hafva varit underställd en högre myndighets pröfning och godkännande. Häremot har utskottet för sin del ingenting att erinra.

Beträffande åter den bestämmelse motionären föreslår, att, derest hans förslag i öfrigt vinner vederbörandes bifall, en ledighet af minst 20 minuter måtte lemnas efter de 2 eller 3 första lärotimmarne, finner utskottet vara allt för kort och böra utsträckas till åtminstone 30 minuter.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet, som vidblifver de åsigter utskottet förut i denna sak uttalat, härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes meddela sådana bestämmelser, att i skolor, der den dagliga undervisningstiden icke öfverstiger 5 timmar, denna tid må, der församlingen å kyrkostämma derom uttalat önskan, kunna, i den ordning 10 § af nu gällande folkskolestadga föreskrifver, ordnas så, att undervisningen tillåtes fortgå och afslutas utan något sådant afbrott af minst en timme, som nu finnes stadgad mellan för- och eftermiddagsläsningen, dock under vilkor, att en ledighet af minst 30 minuter lemnas efter de 2 eller 3 första lärotimmarne.

Denna hemställan har Andra Kammaren den 5 sistlidne mars bifallit, hvarefter Andra Kammarens beslut, jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen, blifvit genom utdrag af protokollet delgifvet Första Kammaren, som hänvisat detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Det ofvan berörda förslaget angående tillägg till § 15 i gällande folkskolestadga, hvilket af samme motionär i enahanda syfte väcktes under föröfvidna riksdag, blef af Första Kammarens dåvarande första tillfälliga utskott på sätt ofvan anförts tillstyrkt, under det i motiveringen bland annat uttalade vilkor, att det genom tjenliga åtgärder blefve sörjdt derför, att hvarken barnens helsa eller undervisningen lede men af alla lärotimmarnes förläggande till tiden före middagsmålet. Denna utskottets hemställan blef derefter utan omröstning af Första Kammaren afslagen, sedan motionen af Andra Kam-maren blifvit enligt dess utskotts tillstyrkan bifallen med 86 röster mot 79. Nyssnämnda vilkor torde det emellertid icke, så vidt utskottet kunnat utreda, vara möjligt att i allmänhet fylla vid skolor, hvilkas dagliga undervisningstid fortgår under 5 timmar i följd, utan annat afbrott än en ledighet af minst 30 minuter efter de 2 eller 3 första lärotimmarne.

Erfarenheten synes nemligen med nöjaktig tydlighet hafva ådagalagt, att en på sådant sätt ordnad förmiddagsläsning i allmänhet måste verka skadligt icke blott på barnens helsa och deras förmåga att emottaga och uppmärksamma undervisningen, utan äfven på lärarnes arbetskraft och undervisningsförmåga, så vida icke särskilda förhållanden kräfva eller möjliggöra undantag från nämnda allmänna regel.

I läroverksstadgan af den 1 november 1878 blef eftermiddagsläsning föreskrifven i de 5 nedre klasserna af elementarskolan, och endast i de öfre klasserna fingo 3 lästimmar följa omedelbart efter hvarandra, med förbehåll att efterföljas af 2 timmars ledighet, hvaraf dock en half timme kunde få användas till gymnastik eller sång. Enligt kongl. kungörelsen den 23 december 1880 kan sistnämnda läsordning numera med visst förbehåll tillämpas i elementarskolans alla klasser. Genom de vidlyftiga statistiska undersökningar, som af den senaste läroverkskomitén ombesörjts, anses det ådagalagdt, att sjukligheten vid ifrågavarande läroverk ökats i samma mån en viss medelarbetstid öfverskridits. Så väl sagda komité som den senast tillsatta flickskolekomitén uttala också i sina utlåtanden den nära öfverensstämmande uppfattningen, att vid uteslutande förmiddagsläsning i skolan gäller det att bereda en så stor fri mellantid, att lärjungarne kunna så väl i lugn intaga en kraftig måltid som äfven egna minst en timme åt lekar och rörelser i det fria.

Ehuru förestående erfarenhet och uttalanden afse elementarskolan, torde de likväl i hufvudsak ega tillämplighet äfven på folkskolan, så mycket hellre som folkskolebarnen äro yngre och mindre utvecklade samt vanligen hafva knappare tillgång till kraftiga måltider än eleverna i elementarskolans högsta klasser.

Den tid barnen, i skolor med förmiddagsläsning af 5 timmar i sträck, skulle nödgas vara från hemmet aflägsnade före middagsmålet, uppgår i

medeltal till 6 à 7 timmar, då det vanligen betydliga tidsbehovet för vägen till och från skolan inberäknas. En så lång daglig skoltid på förmiddagen måste tydligen medföra de öfverklagade olägenheterna af torr födas medförande på ungefär samma sätt som då lästiden är fördelad på för- och eftermiddagen. I detta afseende torde vinsten af förmiddagsläsningen således vara skäligen ringa.

Men äfven om barnen under vissa förhållanden icke skulle i sanitärt och pedagogiskt afseende lida skada af en sålunda ordnad förmiddagsläsning, så qvarstå dock i de flesta fall olägenheterna för skollärarne af att oafbrutet dag in och dag ut under terminerna år efter år undervisa fem timmar i följd enligt förslaget bestämmelser — ett undervisningsarbete af den omfattning, att det icke, enligt fackmännens åsigt, kan af någon i längden utföras med det lif och intresse, som en god undervisning kräfver.

Enligt från ecklesiastikdepartementet erhållen uppgift funnos år 1888 följande folkskolor i riket, nemligen af

folkskolor	stycken	4,445,
och af mindre folkskolor.....	»	1,191 5,636,

af hvilka ungefärligen *tio* skolor erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd att anordna undervisningen såsom förmiddagsläsning, oberäknadt folkskolorna i några af de större städerna, för hvilka särskilda bestämmelser i ty fall gälla. Det exakta antalet sådana skolor har icke utan stor svårighet och tidsutdrägt kunnat utredas, hvarför siffran *tio* är ungefärlig.

Denna uppgift visar dock, så väl att inom ytterst få skoldistrikt förhållandena kräfva en sådan läsordning, motionären åsyftat, som äfven, att hinder icke möter att efter ansökan hos Kongl. Maj:t erhålla rätt att ordna undervisningen på det sätt, särskilda undantagsförhållanden anses påkalla.

Det föreslagna tillägget till § 15 i folkskolestadgan synes utskottet på grund häraf vara obehöfligt, och då detsamma understundom sannolikt skulle komma att menligt inverka på barnens helsa och undervisning, torde detta tillägg ej heller vara lämpligt att i folkskolestadgan intaga, endast för de få undantagsfall, som deraf kunde komma att hafva något gagn.

Med stöd af hvad ofvan anförts finner sig utskottet ega giltiga skäl hemställa,

det Första Kammaren icke måtte biträda Andra Kammarens ifrågavarande beslut.

Stockholm den 21 april 1890.

På utskottets vägnar:

LARS BERG.